

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 5 (81) ВЕРЕСЕНЬ - ЖОВТЕНЬ 2016
Виходить 6 разів на рік

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68831

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ
ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Видається з 2002 року.
До січня 2012 року журнал виходив під назвою
«Іноземні мови в навчальних закладах», до 2014 р.
під назвою «Іноземні мови в сучасній школі»

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ, № 20026-89263 від 25.06.2013 р.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Валентина Буренко, завідувач кафедри
методики мов і літератури ІППО
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Надія Басай, науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

Раїса Бужикова, завідувач кафедри
філології та загальногуманітарних дисциплін
Миколаївського міжрегіонального інституту
Відкритого університету розвитку людини «Україна»,
кандидат педагогічних наук

Оксана Коваленко, головний спеціаліст
Міністерства освіти і науки України

Єлена Константинова, учитель
англійської мови Ліцею міжнародних відносин № 51
м. Києва, заслужений учитель України

Ніна Корбозерова, завідувач кафедри
іспанської та італійської філології
Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор філологічних наук

Георгій Крючков, завідувач кафедри
французької філології Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук

Василь Плахотник, науковий співробітник
лабораторії навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України

Валерій Редько, завідувач лабораторії
навчання іноземних мов Інституту педагогіки
НАПН України, кандидат педагогічних наук

ЗМІСТ

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Методичні рекомендації
Міністерства освіти і науки
України щодо вивчення іно-
земних мов в загальноосвітніх
навчальних закладах

2

Наказ Міністерства освіти і
науки України щодо змін в
ДПА

16

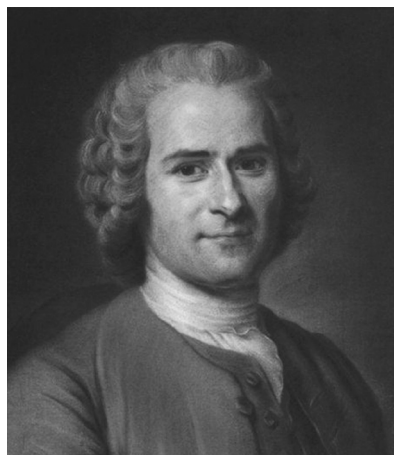
Оновлена Програма ЗНО
з англійської мови

17

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ЛЕКТОРІЙ

Світлана Сафарян

Літературні генії німецького
Просвітництва

37

ВІДКРИТИЙ УРОК

Оксана Новак

Famous people of Great Britain
Англійська мова, 8 клас

43

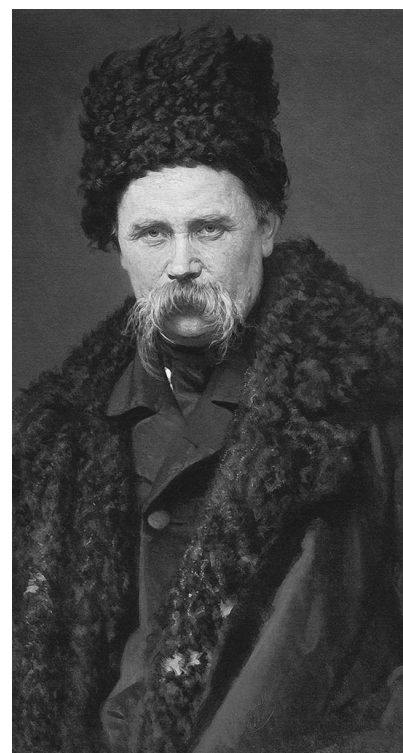
Галина Дзівак

Приготування страв
Англійська мова, 9 клас

48

Інга Медніс

Telling Great Britain about
Shevchenko
Англійська мова, 11 клас

52

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Олена ЛАРІНА

We are proud of Ukraine!

59

СКАРБНИЧКА ВЧИТЕЛЯ

Олександра КІРЖНЕР

Introductory verbs: герундій
чи інфінітив?

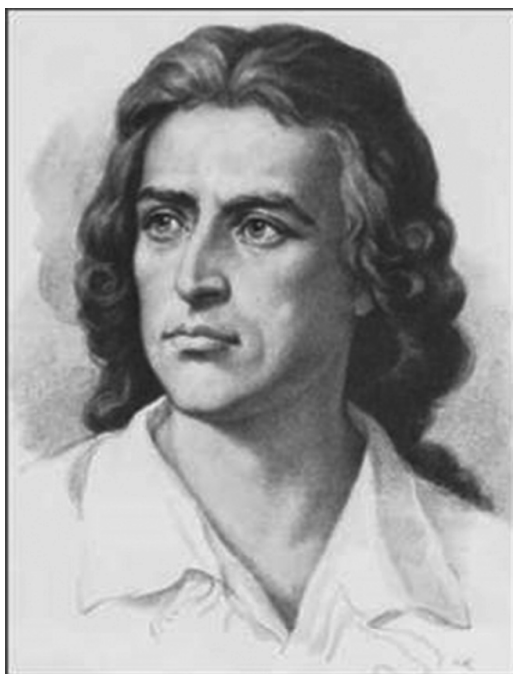
63

ЛІТЕРАТУРНІ ГЕНІЇ НІМЕЦЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА

Світлана САФАРЯН, доцент кафедри методики мов та літератури Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету ім. Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

Найяскравіші ідеї німецького Просвітництва втілювалися в літературі. Світова класика немислима без імен великих Гете та Шиллера.

Фрідріх Шиллер розпочав свою літературну діяльність у феодально роздробленій та відсталій Німеччині. «Зробити з людей – людей» – таке завдання поставив він перед собою. Прагнення наблизити час духовного воскресіння людства знайшло відображення в його драмах, віршах, теоретичних працях. Художник зображував тогочасне суспільство таким, яким воно було насправді, ніколи не втрачаючи при цьому віри в людину, у можливість перетворення її життя на краще. Тому в його творах глибокий біль за недосконалість світу поєднується з проголошенням великих ідеалів гуманізму, прагненням до щастя і волі.

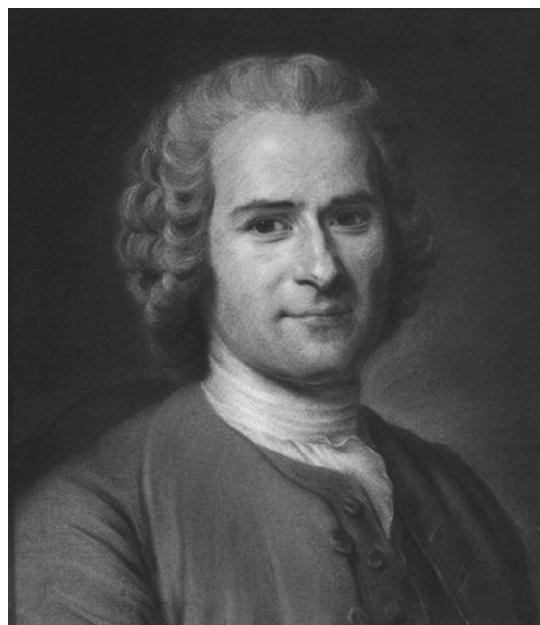

Йоганн-Крістоф-Фрідріх фон Шиллер

Фрідріх Шиллер народився 10 листопада 1759 року в невеличкому німецькому містечку Марбах. Мати його була дочкою сільського лікаря, батько – військовим фельдшером. Фрідріха

віддали вчитися до латинської школи, та хлопець був байдужим і до латини, і до катехізису. Тільки в старших класах він полюбив твори римських класиків – Овідія, Горация, Вергілія. Справжнім святом для школяра стали відвідини герцогського театру в Людвігсбурзі, де оселився його батько, полишивши військову службу. Подальшу долю Шиллера вирішив герцог Карл Євгеній, можновладний правитель Вюртемберга. Герцог був великим деспотом, але охоче грав роль «освіченого монарха». Він створив власну школу, перетворену згодом на академію, проте насправді це була «плантація рабів», як називали її німці. Вся система навчання базувалася на різках, якими карали за найменшу провину. На лихо сім'ї Шиллерів герцог запримітив Фрідріха і змусив його піти до школи, де навчання тривало цілих вісім років. 1780 року Шиллер закінчив медичний факультет академії і став військовим лікарем з мізерною платнею, однак муштра і знущання з боку начальства супроводжували його і надалі.

Єдиною розрадою юнака була література. Потайки він зі своїми друзями читав Лессінга, Гердера, Віланда, Руссо.

Жан Жак Руссо

Ще в академії Шиллер почав писати драму «Розбійники», завершену 1781 року. П'єса побудована в традиціях «Бурі й натиску», літературного руху, на який орієнтувався Шиллер у ранній період творчості. Основна тема твору – боротьба проти тиранії, насильства, неволі. Головний герой п'єси Карл Моор постає проти суспільства, отруєного брехнею і підступністю. Він не сприймає аморальних порядків й намагається відновити справедливість. Його ідеал – антична республіка. Соціальний конфлікт знайшов у п'єсі втілення в зіткненні двох братів – Карла і Франца Моорів. Якщо Карл уособлює дух волелюбства, правди і совісті, то Франц, навпаки, символізує все найгірше, що було в Німеччині. Деспот за природою, Франц досягає своїх цілей хитрістю й підступністю, для нього не існує моральних норм, він ладен прибрати всіх, хто стоїть на його шляху до влади.

Карл Моор

Амалія

Драма «Розбійники» наскрізь пройнята бунтарським пафосом. В умовах тогочасної Німеччини п'єса звучала сміливо й переконливо. Вона збуджувала думку і закликала народ повстати проти тиранії і позбутися віковичного рабства.

1781 року «Розбійники» вийшли друком без підпису автора і з вигаданим місцем видання. Передова громадськість розділеної в той час на дрібні князівства Німеччини зустріла п'єсу зі справжнім ентузіазмом. За рік відбулася прем'єра драми на сцені Мангеймського театру, яка, попри вимушені переробки, мала надзвичайний успіх. Однак Шиллера, який самовільно поїхав на виставу, герцог Карл Євгеній посадив на два тижні на гауптвахту, а згодом взагалі заборонив молодому митцеві писати будь-які твори, окрім медичних.

22 вересня 1782 року письменник утік з Бюртемберзького герцогства. 23-річний «збіглий лікар» Шиллер остаточно присвятив своє життя літературі. Почалися його тривалі мандри Єв-

ропою. У 1783 році він завершив роботу над п'єсою «Підступність і кохання», яка принесла авторові новий триумф. У цьому творі драматург продовжує тему боротьби з деспотизмом і критику феодально-монархічної Німеччини, що губила все живе, природне, піднесене. У п'єсі яскраво змальовано тип сильної особистості: герой твору Фердинанд постав проти свого середовища і віддав перевагу чистим і світлим почуттям перед кар'єрою та багатством.

Хоча центральною в драмі «Підступність і кохання» є любовна інтрига, п'єса має соціально-політичний характер. Головний конфлікт полягає у зіткненні двох світів – феодального, деспотичного світу брехні й підступності і світу добра, любові, що уособлюють представники третього стану. Контрастність побудови твору сприяла розкриттю реальних суспільних протиріч.

Мандри Шиллера Європою продовжувалися й надалі. Він жив у Мангеймі, Лейпцигу, Дрездені. 1787 року написав свою першу віршовану трагедію «Дон Карлос» й елегію «Боги Греції». У цей період митець серйозно займався філософією та історією. Його історичні праці привернули до нього увагу вчених, і 1788 року Шиллера запросили на посаду професора в Ієнський університет.

1787 року поет і драматург оселився у Веймарі. У той час це невелике місто стало центром німецької літератури. Тут жили Гете, Вільям, Гердер. Хоча Гете й Шиллер сусідували у Веймарі, вони подружилися не одразу. Шиллер писав у листі до свого друга Кернера в 1790 р.: «Він (Гете) так випередив мене... що ми, мабуть, більше ніколи не зустрінемося... Його світ – не мій світ, наші уявлення зовсім не схожі». Гете, котрий спочатку також не цікавився Шиллером, писав: «Він (тобто Шиллер) володар великого, але незрілого таланту, він вилив на своїх співвітчизників цілий бурхливий потік етичних і театральних парадоксів, якого я намагався позбутись... Я уникав Шиллера, який тепер жив у Веймарі по сусідству зі мною». Так тривало деякий час, аж доки 1794 року не сталася щаслива подія. Гете і Шиллер були присутні на засіданні Спільки природознавців в Ієні, обом не сподобалася одна з доповідей, і дорогою додому митці продовжували дискутувати. Так почалася дружба, що тривала понад десять років. Попри несхожість цих виключних особистостей, у них була спільна ціль – гуманізація німецького суспільства. Вони поставили собі за мету піднести духовний рівень народу, збудити його до вільного, щасливого життя. Ідеалом обох завжди була свобода, яку вони розуміли як засіб і форму нормального існування людини. Шляхом до досягнення цього ідеалу мала стати розроблена ними програ-

ма «естетичного виховання» людства засобами мистецтва. Шиллер писав: «Треба служити своїм сучасникам, бути тим, чого вони потребують, а не тим, що вони схвалюють». Ідея виховання людини для вільного життя назавжди поєднала душі двох великих геніїв.

Гете і Шиллер стояли біля витоків нового напрямку, який дістав назву «веймарський класицизм»: це була спроба відновити красу і гармонію класичного мистецтва у світі, сповненому недосконалості та дистармонії. Невипадково у своїх творах вони охоче використовували античні міфи, сюжети, що мали неабияке значення для сучасності. Гете й Шиллер започаткували також новий літературний напрям – романтизм, що завершував XVIII і відкривав XIX століття. Вони стверджували у своїй творчості силу мистецтва, романтичні ідеали свободи, справедливості, щастя.

Серед друзів Шиллера була родина зубожілих дворян Ленгефельд – мати і дві дочки. Поет щиро покохав молодшу сестру – Шарлотту. У 1790 році вони повінчалися в тихій сільській церкві. Їхнє кохання витримало все – і злидні, і хвороби, і гнів правителів. У подружжя народилося п'ятеро дітей, дружина була з Шиллером до останніх його днів, переживши чоловіка на 21 рік. Він оспівував свою кохану в творах. Ода Шиллера «Тріумф любові» стала безсмертним гімном вічному коханню.

1797 рік у житті Гете й Шиллера називають «роком балад». Поети неначе влаштували своєрідне змагання. Листуючись, вони обов'язково додавали до своїх листів балади. Так з'явилися 1797 року балади Ф. Шиллера: «Нурець», «Полікратів перстень», «Івікові журавлі», «Рукавичка», а потім – «Лицар Тогенбург», «Кассандра», «Граф Габсбурзький» та ін. У баладах Шиллер намагався на прикладі окремої людини показати закономірності життя людства та сили, що скеровують долю суспільства, визначити гуманістичні ідеали та їхню роль у світі.

«Рукавичка»

Маючи у своєму розпорядженні театр у Веймарі, Гете і Шиллер багато писали для сцени. У 1800 – 1803 роках Шиллер створив ряд історичних драм: «Марія Стюарт», «Орлеанська діва», «Мессінська наречена». Письменника цікавили людські типи, а не політичні події, його увага, як і раніше, зосереджувалася на проблемі свободи, котра, на думку митця, мала посідати найперше місце в душі особистості. Він стверджував сильні, волелюбні характери, здатні здобути внутрішню перемогу над собою і завдяки цьому вступити у двобій зі світом.

1804 року Шиллер завершив п'єсу «Вільгельм Тель», присвячену народному повстанню швейцарців проти австрійського гніту. Твір символічно завершується словами: «Свобода! Свобода! Свобода!». В історичних подіях XIII століття автор шукав аналогії із сучасним йому життям, закликаючи людство об'єднатися в боротьбі за справедливість.

Попри великі творчі задуми, жити поетові залишилося вже недовго. У 1804 році стан здоров'я Шиллера, який хворів на сухоти, різко погіршився. Навесні 1805 року він відчув себе трохи краще. На початку травня, коли його відвідав Гете, Шиллер навіть збирався до театру. Друзі не знали, що то була їхня остання зустріч. Через тиждень Шиллер втратив свідомість. 9 травня йому стало важко дихати, і близько шостої години вечора він тихо помер. Поетові було лише 45 років... Шиллера поховали на старому цвинтарі церкви Св. Якова, тут його тіло знаходилося до 1826 року, коли цвинтар перестав існувати.

Завершальним етапом не тільки німецького, а й європейського Просвітництва стала творчість поета, драматурга, філософа **Йоганна Вольфганга Гете**. Підбиваючи підсумки свого життєвого шляху, митець писав у листі до В. Гумбольдта в березні 1832 року: «Найвищий геній – той, хто в себе все вбирає, все вміє засвоїти, не зашкоджуючи власному призна-

ченню...» Справді, Гете зумів поєднати різні ідеї, концепції, напрями Просвітництва. У його творчості знаходимо риси бароко і рококо, просвітницького класицизму і просвітницького реалізму, сентименталізму і преромантизму. При цьому він створив власну художню систему, що відзначається самотністю та універсалізмом.

Переймаючись проблемами тогочасної Німеччини, закладаючи засади національної німецької літератури, художник разом із тим писав про людину і світ у широкому, всесвітньому масштабі. Його хвилювали глобальні питання людства, він прагнув пізнати сутність загального буття, природи, мистецтва і відповідно до цього визначити місце й призначення особистості. За словами самого Гете, «єдине, що нам слід робити, це заглиблюватися в самих себе». «Заглибленню» у світ і в людину письменник присвятив усе своє життя.

«28 серпня 1749 року, опівдні, коли пролунало дванадцять, я з'явився на світ у Франкфурті-на-Майні. Поєднання сузір'їв було щасливе: сонце стояло під знаком Діви у своєму zenіті, Юпітер і Венера поглядали на нього приязно, Меркурій – не вороже...» Так Гете починає автобіографічну книгу «Поезія і правда», підкреслюючи свій зв'язок не тільки з рідною Німеччиною, а й з усім Всесвітом. Він завжди відчував себе людиною Всесвіту, і його геній, дійсно, має як національне, так і всесвітнє значення.

Йоганн Вольфганг Гете народився в заможній бюргерській родині. Його дід, Йоганн Вольфганг Текстор, протягом кількох років обіймав посаду міського голови у Франкфурті-на-Майні. Батько, Йоганн-Каспар, був юристом. Він приділяв велику увагу вихованню дітей. Під керівництвом домашніх учителів майбутній поет опанував грецьку, латинську, французьку, англійську та італійську мови. Змалку навчився грати на клавісині і віолончелі, малювати, фехтувати, їздити верхи, танцювати, орієнтуватися у всесвітній історії та історії мистецтва. Але найбільшим захопленням Гете з дитинства був театр.

У 16 років Гете вступив до юридичного факультету Лейпцизького університету. Там він почав писати вірші в модному стилі рококо, прославляючи аристократичне життя і легкі насолоди. До Лейпцига саме тоді приїхав Г. Е. Лессінг, слава і гордість тогочасної Німеччини. «Але тут нам надумалось не тільки не шукати з ним зустрічі, а навіть навмисно обминати ті місця, де він бував», – згадував пізніше Гете, якому так і не судилося зустрітися з Лессінгом. Але слідом за ним він став на шлях створення національної німецької літератури. По закінченні університету Гете серйозно захворів і повернувся до батьківського дому у Франкфурт-на-Майні, де за півтора роки хвороби опанував твори Клопштока, Віланда, Шекспіра, зацікавився середньовічною філософією та алхімією. Юнакові здавалось, що в нього стали налагоджуватися «найприязніші стосунки з Богом». Наслідуючи середньовічних філософів, він прийшов до власного пантеїзму – віри в тотожність Бога і природи. Гете не став містиком. Але він із своїх юнацьких захоплень зерно, яке зійшло в його баладах та в першій частині «Фауста». Після хвороби він, за його словами, оновлюється і стає незрівнянно глибшою людиною – «із надзвичайною бадьорістю духу і радісним відчуттям внутрішньої свободи».

З метою завершення юридичної освіти батько посилав Йоганна Вольфганга до Страсбурзького університету. Тут Гете познайомився з Й. В. Гердером, який справив на нього великий вплив. Гердер висунув ідею народності мистецтва, виступав за відображення літературою життя і духу народу, за творче засвоєння нею традицій фольклору. Мистецтво, на думку філософа, повинне було наблизитися до природи, причому поняття «природа» він поширював на сферу не тільки чисто природних, а й суспільних та історичних стосунків.

Гете захоплювався також філософією Б. Спінози з його пантеїзмом. Під впливом ідей Спінози в нього формувалось уявлення про природу як про всесвітню єдність, що вічно рухається і містить у собі таємничу силу, до якої має на-

близитися людина, аби зрозуміти сенс буття. Водночас він глибоко вивчав фольклор і поділяв ідею пізнання чарівної сили природи.

На початку 1770-х років Гете став лідером угруповання молодих письменників «Буря і натиск». Навколо нього і Гердера у Страсбурзі формується гурток «буремних геніїв». У ліриці Гете того періоду переплітаються інтимні та філософські мотиви. З одного боку, поет занурюється у світ власних переживань і пристрастей, з іншого – прагне через свої почуття відкрити весь світ і відчутти єдність з ним. Творчість молодого письменника відзначається великою емоційністю, увагою до людської особистості, бунтівним пафосом, волелюбністю.

Цикл «Зезенгеймські пісні» (1770 – 1771) написаний під впливом кохання до Фрідеріки Бріон. Тут виразно змальовані порухи душі, піднесені почуття закоханого поета. У «Травневій пісні» Гете возвеличив любов як переживання, що освітлює життя і дарує щастя. У ранній ліриці поета відбивається захоплення філософією Спінози. Так, у вірші «Ганімед» стверджується ідея повного злиття людини з обожнюваною природою. В «Травневій пісні» так само звучить думка про силу й доброту Бога, Природи, що стоїть над світом. Про цей вірш Гейне сказав: «Учення Спінози вилетіло з математичної «лялечки» і ширяє навколо нас у вигляді гетевської пісні... Гармонійні рядки оповили серце, як ніжна кохана; слово обнімає тебе, а думка водночас цілує».

Більшість ліричних творів Гете того часу написані в жанрі філософського гімну, для якого характерні широкі узагальнення, складна ритмічна та синтаксична структура, неримований вільний вірш. Філософський вірш «Прометей» втілює палку віру поета в силу й могутність людської натури, її творчі можливості, дерзання духу. Цей вірш став одним із яскравих поетичних маніфестів «Бурі й натиску».

Вершина «штюрмерського» періоду творчості Гете – роман «Страждання юного Вертера» (1774, 1787), в якому переважає поетика сентименталізму. Митець писав, що у творі розповідається про «молодого чоловіка, ... наділеного глибоким і чистим почуттям і великою вразливістю,

який живе в полоні піднесених мрій, виснажує себе роздумами і, нарешті, стомлений згубними пристрастями, а особливо безмежною любов'ю, пускає собі кулю в скроню». Прототипом Вертера став Карл Вільгельм Ієрузалема (колега Гете по службі в імперському суді у Вецларі), який наклав на себе руки через кохання до заміжньої жінки. У героя роману є деякі автобіографічні риси самого письменника. Через особисті переживання художника розповідь про страждання юного серця звучить особливо щиро і схвильовано.

7 листопада 1775 року Гете приїхав у Веймар на запрошення герцога Карла Августа Веймарського. Герцогу було тоді 18 років, Гете – 26. Поет зумів сподобатися герцогу, став його радником і товаришем у розвагах, був міністром шляхів і військовим міністром Веймарської держави. Гете намагався своєю державною діяльністю поліпшити життя людей, удосконалити устрій маленького герцогства. Він говорив: «Треба поливати власний сад, коли ми не можемо дати дощу всій землі». У Веймарі Гете займався влаштуванням шляхів і судочинством, гірничою справою й шкільною освітою, зробив сміливий крок, скасувавши кріпацьку залежність селян та феодалну повинність. Але згодом він переконався, що розумна діяльність в умовах тогочасної Німеччини була неможливою. На вимогу веймарського дворянства герцог відмінив усі реформи Гете. Розчарувавшись в державній службі, митець віддає свої сили вивченню природи – цікавиться ботанікою, оптикою, метеорологією, геологією.

Як художник він переживає творчу кризу, хоча кілька створених у цей час творів стали шедеврами світової літератури. У перший веймарський період Гете написав «Нічну пісню подорожнього» (1780).

У цей час Гете стомився від життєвої боротьби, його хвилювала непевність відносин із Шарлоттою фон Штейн, із якою він познайомився у Веймарі. Однак вірш виходить за межі автобіографічного і набуває філософського звучання. Поет прагне духовної гармонії – такої ж прекрасної і величної, як у природі.

Шарлотта фон Штейн

У перше веймарське десятиліття Гете створив також баладу «Рибалка» (1779), де використав німецьку легенду про Лорелей. Дівчина Лора втопилася через нещасне кохання і стала русалкою, що своїм чарівним співом заманювала чоловіків у воду і губила їх. У баладі Гете любовні почуття відступають на другий план. Поета дивувало, що його баладу не зрозуміли сучасники. Він пояснював свій задум: «У цьому творі виражено тільки відчуття води, її принагідність, що влітку вабить нас скупатися, – більше там нічого немає». «Рибалка» має два плани: міфологічний і реальний. Проте в баладі найважливішим є третій план – філософський, пов'язаний із символічним значенням образу води. Баладу «Рибалка» можна розглядати як філософську алегорію духовного життя людини, яка шукає себе в природі, у світі. У творі важлива не стільки сама подія (заманювання людини русалкою), скільки виражені поетом почуття – сум, непевність, шукання невідомого.

У Веймарі написана і балада «Вільшаний король» (1782), де втілено думку про таємничу силу природи і залежність людини від вищих сил, про її зв'язок із непізнаним і розмаїтим у своїх проявах світом.

Хоча Гете і не припиняв своєї творчості, йому важко було творити в умовах несвободи і нерозуміння. Поет задихався у веймарській атмосфері, відчував свою відчуженість від тамтешнього суспільства. Прагнучи духовного відродження, він їде в 1786 році до Італії, на батьківщину великих гуманістів, де, як йому здавалось, саме повітря дихає мистецтвом і свободою.

Перебування в Італії блогаторно вплинуло на Гете. Він вивчав пам'ятки старовини, насолоджувався шедеврами епохи Відродження, багато розмірковував над питаннями естетики. Митець знову відчув прилив творчої енергії. В Італії він пише трагедії «Егмонд» (1787), «Іфігенія в Тавриді» (1786), «Торквато Тассо» (1789), збірку «Римські елегії» (1788). Ці твори ознаменували перехід Гете на нові естетичні позиції, що зумовили становлення «веймарського класицизму». В Італії письменник заново відкрив для себе античне мистецтво, його «благородну простоту і спокійну велич».

Поет повернувся у Веймар 1788 року і жив тут до кінця життя. Цей період прийнято вважати зрілим етапом «веймарського класицизму» письменника. Великий гуманіст негативно оцінив події Великої Французької революції, які здалися йому антигуманними й незрозумілими. Гете писав: «Я не міг бути другом Французької революції, оскільки її жахи відбувалися надто близько, тоді як благодетельних наслідків не було видно»; «Я ненавиджу будь-який насильницький переворот, оскільки при цьому знищується стільки ж, скільки й досягається. Я ненавиджу і тих,

хто його здійснюють, і тих, хто своєю поведінкою спричиняють його». До того часу митець дійшов висновку, що природа і суспільство мають розвиватися не революційним шляхом, а поступово, в результаті еволюції. Хоча саму мету революції він вважав благородною, його не задовольняли засоби її досягнення. Суперечливе, неоднозначне ставлення письменника до революційних подій відбито в його «Венеціанських епіграмах» (1794) та в поемі «Герман і Доротея» (1797).

У зрілий період творчості Гете зазнав впливу філософських концепцій І. Канта, Й. Г. Фіхте й Ф. В. Й. Шеллінга, які проголошували пріоритет людини та її свідомості.

1819 року захоплення творчістю видатного перського поета XIV ст. Хафіза спонукало Гете до створення збірки «Західно-східний диван». Поезії цієї книги пройняті почуттям поета до Маріанни фон Віллемер, проте вірші виходять за межі любовної тематики.

З 1809 року і до кінця своїх днів письменник працював над автобіографією «Поезія і правда». У творі показано процес формування великої людини, її відчуття дійсності й суспільства, розуміння природи, мистецтва, свого призначення у світі.

Найзначнішим твором усього життя Гете став «Фауст», над яким він працював понад 60 років. Трагедія є підсумком багаторічних роздумів митця про світ, людину, сенс буття, мистецтво, природу, добро і зло, Бога і диявола. «Фауст» був завершений у липні 1831 року. Та жити письменнику вже залишалось недовго.

В останньому листі до В. Гумбольдта, датованому березнем 1832 року, Гете писав: «Тварини навчаються у своїх органів, за словами древніх. Я додаю: людям надається право самим вчити свої органи. Чим раніше людина зрозуміє, що є мистецтво, яке допомагає їй удосконалювати її природні здібності, тим вона щасливіша». Незабаром Гете застудився на прогулянці в саду, захворів на запалення легенів і помер.

Похований Гете у Веймарі, в одному склепі з Шиллером.